

TFRS 9 ve BDDK DÜZENLEMELERİNİN BANKALARIN KREDİ KARŞILIKLIĞI AYIRMADAKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ

Makale Bilgileri

Makale Geliş Tarihi : 04.03.2022
Makale Kabul Tarihi : 20.04.2022
Makale Türü : Araştırma
DOI Numarası : 10.55322/mbakis.1083000

Dr. Öğr. Gör. Asuman ERBEN YAVUZ *

Prof. Dr. Adalet HAZAR**

Prof. Dr. Şenol BABUŞCU***

Bibliyografik Bilgiler

Erben Yavuz, A., Hazar, A., & Babuşcu, Ş. (2022). “TFRS 9 ve BDDK düzenlemelerinin bankaların kredi karşılıklığ ayırmadaki etkilerinin analizi” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2022, Sayı : 67, Sayfa : 99-114) <https://doi.org/10.55322/mbakis.1083000>

ÖZ

1 Ocak 2018 tarihiyle yürürlüğe giren TFRS 9 kapsadığı yeni uygulamalar özellikle bankalar için önem teşkil etmekle beraber yatırımcılar, analistler, düzenleyici ve denetçiler açısından da gündem konulardan biri olmuştur. TFRS 9 uygulamasının yürürlüğe girmesiyle beraber “beklenen kredi zararı” ve “ömür boyu beklenen kredi zararı” tanımları değiştirilmiş ayrıca finansal durum tablolarında da gösterilme şekilleri yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışmada TFRS 9 kapsamında bankaların finansal tablolarında oluşan değişikliklerden kredi sınıflandırmaları ve bunlar için ayrılacak karşılıkların, TFRS 9’a geçmeden önce ve sonrasında meydana gelen değişiklikler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bankaların donuk alacakları için ayırdıkları karşılıkların TFRS 9’un uygulamaya geçildiği yılda önemli ölçüde azaldığı ancak sonraki yıllarda tekrar yükseldiği, standart ve yakın izlemede kredi gruplarına ait karşılıklarda da artışın yüksek olduğu görülmüştür.

* KTO Karatay Üniversitesi, TSMYO, Dış Ticaret Programı, asumanerbenyavuz@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-1934-5055>

** Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Finans ve Bankacılık, ahazar@baskent.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-1483-8360>

*** Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Finans ve Bankacılık, babuscu@baskent.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0003-2870-6358>

Anahtar Kelimeler: TFRS 9, bankacılık, finansal raporlama standartları,

Jel Sınıflandırması: G21, M40, M41

ANALYSIS OF THE IMPACT OF TFRS 9 AND BDDK REGULATIONS ON BANKS LOAN PROVISION

ABSTRACT

New applications covered by TFRS 9, which came into force on January 1 2018, were important for banks, but also for investors, analysts, regulators and auditors, they were one of the agenda issues. With the introduction of TFRS 9, the definitions of “expected credit loss” and “expected credit loss for life” have been changed and the ways in which they are shown in the financial statements have been rearranged. In this study, credit classifications from changes in banks’ financial statements within the scope of TFRS 9 and the changes that occurred before and after the provisions to be allocated to TFRS 9 were examined. As a result of the study, the provisions allocated by banks for their dull receivables decreased significantly in the year when TFRS 9 was implemented, but increased again in the following years, In standard and close monitoring, it was observed that the increase in the provisions of the credit groups was high.

Keywords: TFRS 9, Banking, Financial Reporting Standards,

Jel Classification: G21, M40, M41

1. GİRİŞ

2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrasında bankacılık sektörü oldukça yüksek kredi zararına maruz kalmıştır. Meydana gelen bu zararlar bankaların finansal durum tablosu hem düşük miktarda hem de geç yansıdığından dolayı Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS 39) çok fazla eleştiri almış ve değiştirilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine 2009 yılında varlıkların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin hükümler içeren Uluslararası Finansal Raporlama Standardı 9 (IFRS 9) yayınlanmıştır. 2010 yılında IFRS 9’a sınıflandırılmaya tabi finansal borçlar ve bunlara ilişkin hükümler ilave edilerek düzenleme geliştirilmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise değer düşüklüğüne ilişkin hükümlerde ilave edilerek IFRS 9 nihai halini almış ve 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TFRS 9 (Türkiye Finansal Raporlama Standartları) ise IFRS 9 ile uyumlu olarak ülkemizde aynı tarihte yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu haliyle TFRS 9 1 Ocak 2018’ten itibaren TMS 39’un (Türkiye Muhasebe Standartı) yerini almış olup finansal araçların, varlık ve yükümlülüklerin sınıflandırılması ve ölçülerek finansal durum tablosu dışına alınma yöntemlerini içermekte, ayrıca riskten korunma muhasebesine dair rehberlik eden düzenleme niteliğini taşımaktadır. Ayrıca bahsedilen tarihe kadar TFRS 9’a uyum sağlayamayan bankalara uygulamaya geçebilmeleri için ilave süre tahsis edilmiştir.

TFRS 9'un yürürlüğe girmesi ile birlikte Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 2006 yılında çıkarılan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" yürürlükten kaldırılarak yerine "Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Us, 2020).

Bu çalışmada TFRS 9'un kredi karşılıkları üzerindeki etkileri, seçilmiş 10 mevduat bankası özelinde incelenmiştir. Çalışmanın başlangıcında eski ve yeni yönetmelik karşılaştırılarak yeni düzenlemeye göre ayrılacak karşılıkların hesaplanma yöntemlerine değinilmiştir. Sonrasında literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilip, daha sonra en büyük 10 mevduat bankasının TFRS 9 öncesi ve sonrası finansal durum tablosu karşılaştırması yapılarak elde edilen bulgular tartışılmıştır.

2. Kredi Sınıflandırması ve Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması

Bilindiği üzere muhasebenin temel ilkelerinden ihtiyatlılık ilkesi gereği bankalar tarafından alacaklarına ilişkin risk durumu dikkate alınarak karşılık ayrılması yapılmaktadır. Bu kapsamda bankacılık sektörünün gözetim ve denetim otoritesi konumdaki BDDK tarafından detaylı düzenleme yapılmakta, uluslararası ve ulusal gelişmeler ve ihtiyaçlar dikkate alınarak ilgili düzenlemeler revize edilmektedir. Bu çerçevede BDDK'nın konuya ilişkin önceki ve mevcut düzenlemelerinin karşılaştırılmasına ilişkin bilgi Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Kredi Karşılıklarına İlişkin Önceki ve Yeni Düzenlemenin (TFRS 9 Uyumlu) Karşılaştırılması

Önceki Karşılıklar Yönetmeliği		TFRS 9 ile Getirilen Karşılık Uygulaması	
Kredi Grubu	Karşılık Adı	Kredi Grubu	Karşılık Adı
1. Grup: Standart Nitelikli Krediler	Genel Karşılık	Birinci Aşama	12 aylık BKZ
2. Grup: Yakın İzlemedeki Krediler		İkinci Aşama	Ömür boyu BKZ
3. Grup: Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	Özel Karşılık	Üçüncü Aşama	
4. Grup: Tahsili Şüpheli Krediler			
5. Grup: Zarar Niteliğindeki Krediler			

Kaynak: Avul, E (2018)

Tablo 2: TFRS 9 Uygulamayan Bankalar İçin TFRS Sonrası Kredi Karşılığı Oranlarındaki ve Kredi Sınıflandırması Bazında Değişim

Grup	Ödemede Gecikme Süresi	2018'den Önceki Oranlar	2018'den Sonraki Oranlar
Standart Nitelikli Krediler	30 güne kadar	Nakdi yüzde 1 g.nakdi/ % 0,1	%1,5/SYR Yön.
Yakın İzlemedeki Krediler	30-90 gün	Nakdi yüzde 2 g.nakdi/ % 0,4	%3 / SYR Yön.
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	90-180 gün	min. %20	min. %20
Tahsili Şüpheli Krediler	180-365	min. %50	min. %50
Zarar Niteliğindeki Krediler	1 yıl üzeri	%100	%100

Kaynak: Avul, E (2018)

Yönetmeliklerde yer alan temel tanımlara ilişkin bilgi aşağıda yer almaktadır. Eski yönetmeliğe göre krediler 5 ana grup altında sınıflandırılmaktadır. Buna göre;

- * Birinci Grup – Standart Nitelikte Krediler: Gerçek ve tüzel kişilere finansal yapıları kredilendirilebilir niteliğe sahip olması durumunda kullanılan, anapara ve faiz ödemelerinde otuz günden fazla gecikme yaşamayan, kredi değerliliğinde bir zayıflama durumu tespit edilmemiş ve gelecekteki ödemelerinde de sorun yaşanılması beklenemeyen krediler ve diğer alacaklar.
- * İkinci Grup – Yakın İzlemedeki Krediler: Öncesinde kredilendirilebilir şartlara sahip iken zaman içerisinde makroekonomik veya sektörel bazda veya farklı nedenlerden olumsuz gelişmeler yaşayan gerçek veya tüzel kişilerin ödeme gücünde gözlenen olumsuz durumların bulunması, borçlunun kredi miktarının artması, anapara ve faiz ödemelerinde gecikme yaşanması ve teminatlarına başvurulması yoluna gidilmesi muhtemel olan, anapara ve faiz ödemelerini otuz günden fazla geciktiren ancak doksan günü geçmeyen krediler
- * Üçüncü Grup – Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler: Anapara ve faiz ödemelerini doksan günden fazla geciktirip yüz seksen günden fazla geciktirmeyen, kredi değerliliğini kaybetmiş, ilave işletme sermayesi yaratmada sıkıntı yaşayan krediler.
- * Dördüncü Grup – Tahsili Şüpheli, Krediler: Anapara ve faiz ödemelerini yüz seksen gün geciktirmiş ancak bir yıldan fazla geciktirmeyen, teminatlarına başvurulmaksızın anapara ve faiz ödemele-

ri tahsilatı sağlanamayacağı düşünülen ve kredi değerliliğini ciddi bir şekilde kaybetmiş ancak firmanın yeni finansman bulması veya birleşme gibi durumların ortaya çıkması durumunda kredinin tahsil kabiliyetinin tekrar sağlanabilmesi düşünüldüğünden henüz zarar niteliği taşımayan krediler.

- * Beşinci Grup – Zarar Niteliğindeki Krediler: Anapara ve faiz ödemelerindeki gecikmenin bir yılı aştığı, borçlunun kredi değerliliği tamamen ortadan kalktığından tahsil beklentisi bulunmayan krediler.

TFRS 9 ile birlikte ise krediler için karşılık ayrılmasında değişikliğe gidilmiş olup, TFRS 9 uygulamayan bankalarda önceki uygulamada olduğu gibi genel ve özel karşılık ayırma uygulaması devam etmektedir. TFRS 9 uygulayacak bankalar için yeni düzenlemeye göre “Beklenen Kredi Zararı (BKZ)” hesaplaması getirilmiştir. BKZ, kredi zararlarının ilgili temerrüt risklerine göre ağırlıklandırılmış ortalamasıdır (Köksal ve diğer, 2020). BKZ kredinin hangi aşamada bulunduğuyla ilgili olarak farklı hesaplanmaktadır. Bu aşamalar şunlardır:

1. Aşama: Birinci Grup- Standart Nitelikli Krediler Grubu olup raporlama tarihinden sonraki 12 ay içinde gerçekleşmesi muhtemel olaylardan kaynaklanan zararlardır (PWC, 2015). Kredi riski düşüktür. Bu zarar sadece bu süre zarfında beklenen tahsilat eksikliğini değil, söz konusu varlığın ömrü boyunca (finansal durum tablosunda kaldığı süre boyunca) gerçekleşebilecek tüm kredi zararlarının olasılıklarını hesaba katarak 12 aya ağırlıklandırılması ile hesaplanır. Beklenen kredi zararlarının gerçekleştikleri anda etkilerin büyük olması, bankaların bu risk türüne karşı doğru ölçüm yaparak karşılık ayırmasını gerektirmektedir (Avul, 2018). 1. Aşamada bulunan krediler için beklenen kredi zararı hesaplaması aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

$$BKZ = PD \times LGD \times EAD \quad (1)$$

Formülde yer alan Possibility of Default (PD): Kredinin belirli bir zaman diliminde temerrüde düşme olasılığını,

Loss Given Default (LGD): Borçlunun temerrüde düşmesi durumunda ekonomik kaybını,

Exposure at Default (EAD): Rapor tarihi itibarıyla kullanılmış bakiyeyi ifade etmektedir.

$$LGD (\%) = 1 - \text{Net Tahsilat Oranı} (\%) \quad (2)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

2.Aşama: İkinci Grup-Yakın İzlemedeki Krediler Grubu olup kredi riski orta ve yüksek arasındadır. Kredilerin geri ödemelerinde gecikme yoktur veya gecikme gün sayısı otuz günden azdır (Saygılı vd, 2021). Finansal varlığın finansal tablolara girmesinden hemen sonra kredi riskinde önemli bir artış göstermesi durumunda bankalar ömür boyu beklenen kredi zararı hesaplamak zorundadırlar. Bundan dolayı bankaların borçlunun kredi riskinde artışın olup olmadığını her raporlama tarihinde takip etmeleri ve değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu gruptaki krediler için karşılık aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır;

$$BKZ = \sum_t^T PD_t \times LGD_t \times EAD_t \times D_t \quad (3)$$

Formülde yer alan notasyon bilgileri (2) nolu formülde açıklanmış olup, ilave olarak yer alan notasyon:

D_t : (Discount factor) iskonto faktörünü ifade etmektedir.

3.Aşama: Yönetmelikte 3. Grup- Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler, 4. Grup Tahsil İmkânı Şüpheli Krediler ile 5. Grup Zarar Niteliğindeki Krediler gruplarının toplamını oluşturan donuk alacaklar olarak nitelendirilen krediler olup değer kaybına uğradığına dair nesnel kanıtları olan, kredi riski çok yüksek olan ve takipteki kredileri kapsamaktadır. Bankalar bu aşamadaki krediler için ömür boyu BKZ hesaplarlar. Aynı zamanda bu gruptaki krediler donuk alacak grubu olarak adlandırılır. Hesaplanma şekli formül 3 'deki gibidir.

Tablo 1 ve 2'de eski yönetmelik ve yeni yönetmelik arasındaki farklar ve TFRS 9 uygulayan bankalar ve uygulamayan bankaların uygulayacağı oranlar gösterilmektedir. Burada dikkati çeken husus TFRS9'u uygulamayan bankaların nakit krediler için yüzde 1,5 ve yüzde 3 oranında karşılık ayırmalarına ilişkin değişikliğin getirilmiş olmasıdır. Ayrıca eski yönetmeliğe göre yüzde 0,1 ve yüzde 0,4 olan gayri nakdi krediler için ayrılan karşılık oranı yeni yönetmelikle beraber değişmiş, nakdi kredi ve gayri nakdi ayrımı kaldırılarak tek bir oran üzerinden karşılık ayrılması istenmiştir. Bu değişimlerin TFRS 9 uygulamayan bankalarda ciddi bir karşılık yükü doğuracağı açıktır.

3- Literatür

Gebhardt and Novotny- Farkas (2018) yaptıkları çalışmada IFRS ile beklenen zarar yaklaşımına geçilmesinin AB ülkelerinde etkilerini araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre beklenen zarar yaklaşımının daha karşılaştırılabilir olduğunu ve IFRS'in uygulanmaya başlanmasından sonra kredi zararı karşılıklarının öngörülme yeteneğinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Magdalena ve Martini (2019) yaptıkları çalışmada TFRS 9'a geçişin etkilerini 2017 ve 2018 yılları arasında Avrupa'da faaliyet gösteren bankalar üzerinde incelemişlerdir. Çalışmada yeni uygulama sonrasında kredi zararı karşılıkları ve ihtiyari kredi zararı karşılıkları arasında farkın önemli olmadığı sonucuna varmışlardır.

Saygılı ve diğ. (2020) yılında yaptıkları çalışmada TFRS 9 kapsamında özel ve genel karşılıklardaki değişimler ve sektör bazlı kredileri analiz etmişlerdir. 18 adet mevduat bankasının 2017 dönem sonu ve-

rileriyle 2018 dönem başı verilerinden yararlanarak yatay analizde hareketli baz yıl yöntemi kullanmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre 12 bankanın beklenen kredi zararlarının yüzde 66 oranında arttığı görülmüştür. Ayrıca sektörel bazda da kredi dağılım oranları incelenen çalışmada sektörler arasında en fazla dağılımı gösteren sektörün hizmet sektörü olduğu, en az dağılıma sahip sektöründe tarım sektörü olduğu görülmüştür.

Köksal ve diğ. (2020) yaptıkları çalışmada düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önceki ve sonraki 3'er aylık verilerle 16 dönem için 7 bankanın finansal tablolarından hesaplanan 6 finansal oranı karşılaştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre analiz dönemlerinde yeni kredi karşılıklarına ilişkin uygulamanın bankaların finansal tablolarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Ayrıca çalışmada yeni uygulamanın BDDK'nın beklentilerinin tersine bankaların karlılığına ve özkaynaklarına olumsuz etkilediği de belirtilmiştir.

Us (2020) yaptığı çalışmada TFRS 9'un kredi karşılıkları ve sınıflandırma hükümlerinin 10 mevduat bankası üzerindeki etkilerini incelemiştir. Seçilmiş bankalardan 3 tanesi kamu bankası 7 tanesi özel sermayeli bankalar olup analiz sonucuna göre uygulama sonrası yakın izlemedeki kredilerin arttığını ve aynı dönemde donuk alacakların toplam kredilere olan oranının da arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca her iki artışında kamu bankalarında daha düşük kalıp özel bankalarda daha yüksek olduğunu gözlemlenmiştir.

Karaaslan ve Gülhan, (2020) yaptıkları çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 49 bankanın TFRS 9'a geçişten sonra Avrupa Birliği ve Türkiye'deki otoriteler tarafından yapılan etki analizlerindeki beklentileri karşılayıp karşılamadığını incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre sermaye yeterlilik oranı, çekirdek sermaye yeterlilik oranı ve toplam karşılıklar beklentileri ile gerçekleştirmeleri arasında uyumsuzluk tespit etmişlerdir.

4- Seçilmiş Bankalarda Kredi Karşılıkları Açısından TFRS 9'a Etkilerinin İncelenmesi

Bu çalışma dönem olarak TFRS 9'un yürürlüğe girmeden öndeki dört yıl ve sonraki dört yılı kapsamaktadır. Ayrıca çalışma dönemlerini kapsayan 2020 yılında BDDK'nın pandemi sürecinde getirdiği yeni düzenlemelerin etkisinin de görülmesine olanak sağlamaktadır.

2019 yılının sonlarında Çin'in Wuhan kentinde ilk olarak ortaya çıkan sonrasında 2020 yılının Mart ayında tüm Dünya'ya yayılan COVID-19 virüsü sebebiyle küresel pandemi ilan edilmiş ve birçok ülke ekonomilerinin bu süreçte görecekları tahribatı azaltabilmek için farklı tedbirler alınmıştır. Ülkemizde de aynı dönemlerde ekonomiyi rahatlatmak amacıyla farklı tedbirler alınmış, düzenlemelerde değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda ekonominin en önemli lokomotif sektörü olan bankacılık sektörünü ve reel kesimi desteklemek amacıyla bazı yükümlülüklerde geçici nitelikli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden çalışma kapsamında kredi büyüklüğü ve karşılıklar kalemlerini etkileyebilecek bazı düzenleme değişiklikleri şunlardır;

- Bankaların kredi sınıflandırması ve bu kapsamda ayrılacak karşılıkların belirlenmesi için ikinci grupta yer alan kredilerin (yakın izlemedeki krediler) 90 güne kadar olan gecikme süresi sonunda donuk alacak olarak ayıracağı karşılıkların süresi 180 güne uzatılmıştır. 90 günlük gecikme olmasına rağmen İkinci Grupta olan krediler için de kendi risk modellerini kullanarak karşılık ayırabilecekler, yani ilave bir karşılık yükümlülüğü olmayacaktır. Ayrıca yeniden yapılandırılıp canlı alacak

sınıfında olup bir yıllık süre içerisinde yeniden 30 günlük bir gecikme yaşayan krediler Üçüncü Grupta sınıflandırma zorunluluğu olmayacaktır¹,

- Değeri beş yüz bin TL'nin altında olan konutlara dair kullanılacak kredilerde, kredilendirebilen miktarın yüzde 80'den yüzde 90'a çıkarılmasına²,
- Kredi kartlarında asgari ödeme tutarı borcun tamamının yüzde 30'undan yüzde 20'sine düşürülmesine³
- Kredi Garanti Fonu limiti 25 milyar TL'den 50 milyar TL'ye çıkartılarak firmalara ek limit oluşturulmasına
- TCMB kaynaklı ve KGF teminatıyla 20 milyar TL reeskont kredisi ek kaynak imkânı sağlanmasına karar verilmiştir.

Bu uygulamaya 30.09.2021 sonu itibariyle son verilmiş olup ilk maddede belirtilen karşılık ayırma uygulamasının devam etmesi karar verilmiştir.

TFRS 9'un getirdiği kredi karşılıklarına ilişkin hesaplama değişikliğinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla 2014 yılı ve 2021 3.çeyreği arasında faaliyet gösteren 10 mevduat bankası seçilmiştir. Analiz edilecek bankaların seçiminde ise Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) 2021 Eylül ayı istatistiki raporlarına göre en büyük aktife sahip ilk 10 banka analiz kapsamına alınmıştır. Buna göre bu çalışmada kullanılacak aktif büyüklüklerine göre ilk 10 mevduat bankasının toplam sektör içerisindeki payı yüzde 86 olup analiz kapsamındaki bankalar şunlardır;

- T.C. Ziraat Bankası
- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.
- Türkiye İş Bankası A.Ş.
- Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
- Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
- Akbank T.A.Ş.
- QNB Finansbank A.Ş.
- Denizbank A.Ş.
- Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

1 BDDK 17.03.2020 tarihli 8948 sayılı karar. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/775>

2 BDDK 19.03.2020 tarihli 8949 sayılı karar. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/776>

3 https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7668/Onlemler_ve_Uygulamalar_050620.pdf

Çalışmada TFRS 9 kapsamında bankaların karşılık tutarlarındaki artışlar 4 ayrı oran hazırlanarak incelenmiştir. Veriler bankaların her döneme ilişkin bağımsız denetim raporlarından alınmış ve yazarlar tarafından oran haline getirilmiştir. TFRS 9 öncesi ve sonrası dönemleri karşılaştırmak için kullanılan oranlar şunlardır:

Özel Karşılıklar (Özel Karşılıklar/ Donuk Alacaklar): Bu oran 2018 yılına kadar bağımsız denetim raporlarında bulunan finansal tablolarda krediler ve alacaklar kaleminin altında özel karşılık bölümünden alınmış olup, yine aynı tabloda bulunan takipteki krediler kalemine bölünmesiyle bulunmuştur. 2018 yılından itibaren ise finansal tablolarda gösterimi kaldırıldığından raporun “Temerrüt (üçüncü aşama) Karşılıkları” toplam kaleminin “Toplam Donuk Alacak Hareketlerine İlişkin Bilgiler” bölümünde bulunan III, IV ve V. grup kredilerin toplamına bölünmesiyle bulunmuştur.

1.Grup Karşılıklar (1.Grup Karşılıklar/ Standart Nitelikli Krediler): Bu oran 2018 yılına kadar bağımsız denetim raporlarında bulunan “Genel Karşılıklara İlişkin Bilgiler” bölümünde bulunan I. Grup kredi ve alacaklar için ayrılanlar kaleminin standart krediler ve alacaklar kaleminin toplamına bölünmesiyle oluşturulmuştur. 2018 yılından itibaren ise aynı raporun 12 aylık beklenen zarar karşılığı kaleminin standart nitelikli krediler toplamına bölünmesiyle bulunmuştur.

2.Grup Karşılıklar (2.Grup Karşılıklar/ Yakın İzleme Krediler): Bu oran 2018 yılına kadar bağımsız denetim raporlarında bulunan “Genel Karşılıklara İlişkin Bilgiler” bölümünde bulunan II. Grup kredi ve alacaklar için ayrılanlar kaleminin yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar kaleminin toplamına bölünmesiyle oluşturulmuştur. 2018 yılından itibaren ise aynı raporun kredi riskinde önemli artış kaleminin yakın izlemedeki krediler toplamına bölünmesiyle bulunmuştur.

Toplam Karşılıklar/ Toplam Krediler: Bu oran yukarıda bağımsız denetim raporlarında yerleri tarif edilen I. ve II. Grup karşılıklarla özel karşılıkların (3.aşama) toplamının, standart krediler, yakın izleme krediler ve takip(donuk) kredilerinin toplamına bölümünden oluşturulmuştur.

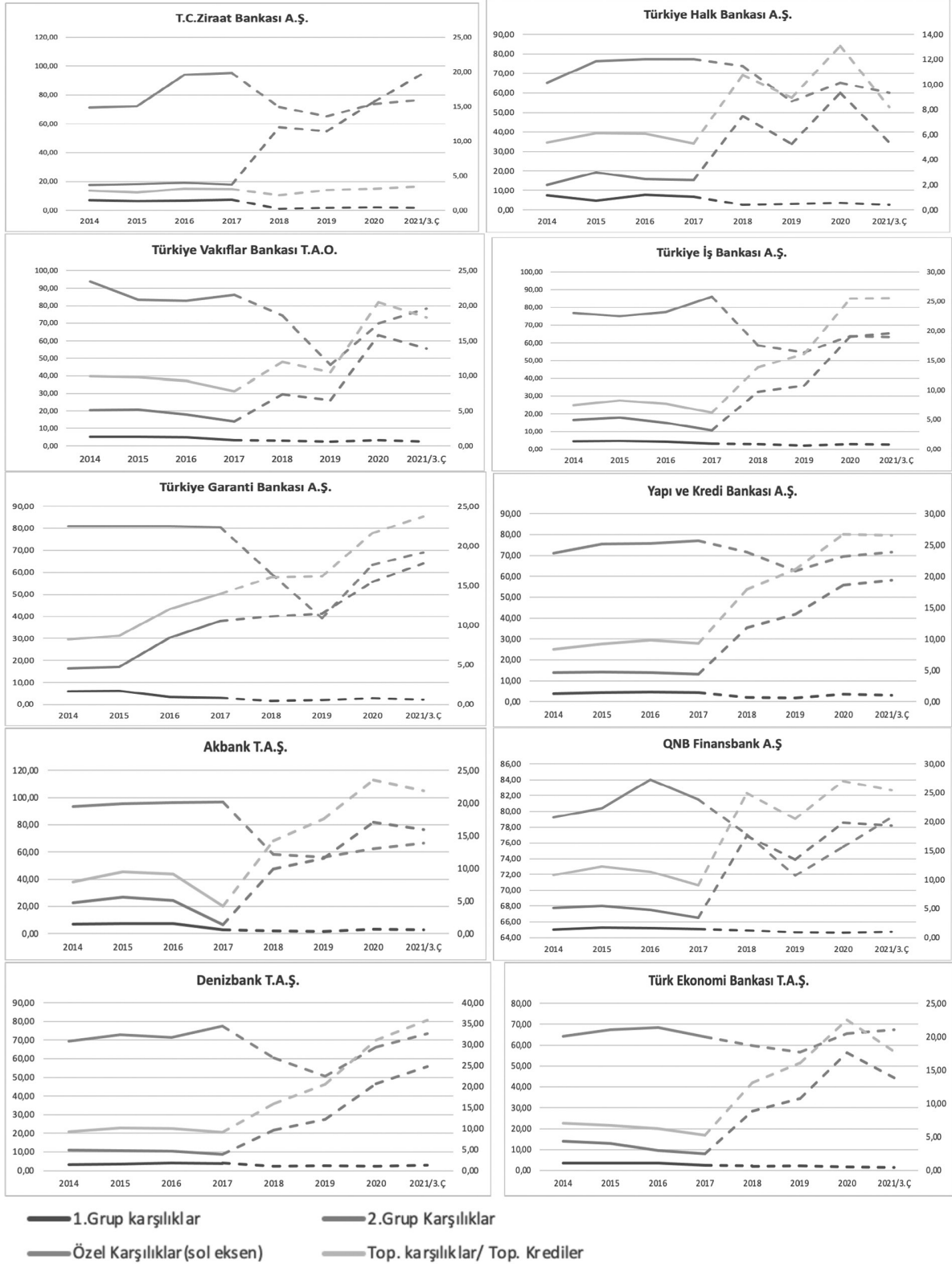
Donuk Alacaklar/ Toplam Krediler: Bu oran 2018 yılına kadar bağımsız denetim raporlarında yer alan finansal tablolarda krediler ve alacaklar kaleminin altında bulunan takipteki krediler bakiyesinin, toplam kredi bakiyesine (standart nitelikteki krediler, yakın izlemedeki krediler, takipteki krediler) bölümünden oluşturulmuştur.

Aşağıdaki tablo ve grafikte TFRS 9 düzenlemesinin öncesi ve sonrasında analiz kapsamındaki bankalar tarafından her bir kredi grubu için ayrılan karşılıkların ilgili krediye oranı ile ayrılan toplam karşılıkların toplam kredilere oranına ilişkin rakamsal bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3. Seçilmiş Bankaların 2014-2021/3.Ç Karşılık Oranları

T.C. Ziraat Bankası					T.C. Halk Bankası A.Ş.				
Yıllar	1.Grup karşılıklar	2.Grup Karşılıklar	Özel Karşılıklar (sol eksen)	Toplam karşılıklar/ Toplam Krediler (%)	Yıllar	1.Grup karşılıklar	2.Grup Karşılıklar	Özel Karşılıklar (sol eksen)	Toplam karşılıklar/ Toplam Krediler (%)
2014	1,48	3,64	71,12	2,85	2014	1,15	0,83	65,25	3,42
2015	1,36	3,78	72,30	2,59	2015	0,75	2,25	76,20	3,12
2016	1,40	3,98	94,04	3,10	2016	1,21	1,26	77,12	3,62
2017	1,54	3,73	95,28	3,06	2017	1,06	1,31	77,12	2,95
2018	0,24	11,98	71,69	2,21	2018	0,42	7,08	73,68	3,26
2019	0,33	11,39	65,12	2,90	2019	0,49	4,79	55,80	3,69
2020	0,46	15,71	73,87	3,12	2020	0,57	8,79	65,31	3,70
2021/3.Ç	0,35	19,63	76,66	3,46	2021/3.Ç	0,41	4,97	60,10	2,83
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.					Türkiye İş Bankası A.Ş.				
2014	1,33	3,77	93,96	4,83	2014	1,30	3,66	76,92	2,51
2015	1,37	3,81	83,38	4,60	2015	1,39	3,91	75,11	2,93
2016	1,29	3,22	82,95	4,80	2016	1,27	3,24	77,48	3,16
2017	0,87	2,61	86,39	4,36	2017	0,96	2,29	85,99	2,93
2018	0,76	6,58	74,26	4,67	2018	0,83	8,89	58,66	4,20
2019	0,66	5,88	46,32	3,93	2019	0,62	10,11	54,68	5,35
2020	0,82	15,02	69,83	4,66	2020	0,85	18,23	63,70	6,39
2021/3.Ç	0,60	13,33	78,43	4,37	2021/3.Ç	0,83	18,85	63,29	5,88
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.					Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.				
2014	1,66	2,90	81,01	3,63	2014	1,26	3,34	71,02	3,77
2015	1,70	3,01	81,01	3,94	2015	1,45	3,27	75,45	4,48
2016	0,99	7,46	80,93	3,60	2016	1,49	3,10	75,67	5,17
2017	0,83	9,69	80,61	3,43	2017	1,43	2,96	76,98	4,87
2018	0,42	10,68	59,41	4,95	2018	0,68	11,10	71,52	6,09
2019	0,55	10,93	39,17	4,67	2019	0,57	13,33	62,46	7,20
2020	0,81	14,67	63,40	6,12	2020	1,15	17,47	69,44	8,12
2021/3.Ç	0,59	17,20	68,98	5,92	2021/3.Ç	1,03	18,37	71,56	7,15
Akbank A.Ş.					QNB Finansbank A.Ş.				
2014	1,48	3,21	93,51	3,23	2014	1,47	3,63	79,20	5,67
2015	1,54	4,04	95,63	3,86	2015	1,74	3,71	80,42	6,85
2016	1,53	3,51	96,37	4,08	2016	1,72	3,10	84,04	6,62
2017	0,56	0,84	96,63	2,82	2017	1,48	2,00	81,52	5,54
2018	0,43	9,50	58,21	4,26	2018	1,25	16,37	77,11	7,33
2019	0,36	11,14	56,18	6,02	2019	0,92	12,58	71,83	7,04
2020	0,67	16,35	62,38	6,52	2020	0,83	19,02	75,48	7,20
2021/3.Ç	0,60	15,34	66,63	5,95	2021/3.Ç	1,00	18,34	79,20	6,14
Denizbank T.A.Ş.					Türk Ekonomi Bankası T.A.Ş.				
2014	1,57	3,40	69,37	4,33	2014	1,13	3,22	64,22	2,76
2015	1,62	3,17	72,83	5,36	2015	1,13	2,88	67,29	2,73
2016	1,77	2,82	71,32	5,49	2016	1,11	1,88	68,53	3,24
2017	1,76	2,07	77,56	5,30	2017	0,80	1,71	63,84	2,76
2018	1,10	8,51	60,56	6,30	2018	0,66	8,21	59,76	4,26
2019	1,20	10,98	50,57	8,36	2019	0,70	10,09	56,73	5,26
2020	1,00	19,67	66,36	10,45	2020	0,55	17,11	65,51	4,88
2021/3.Ç	1,31	23,47	73,32	11,09	2021/3.Ç	0,47	13,35	67,48	3,92

Kaynak: Bağımsız Denetim Raporlarından yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 1. Seçilmiş Bankaların 2014-2021/3.Ç Karşılık Oranları

Şekil 1'e bakıldığında bankaların tamamının takipteki krediler için ayrılan özel karşılıklarının 2018 yılında TFRS 9'a geçilmesiyle beraber azaldığı görülmekle beraber bu azalma banka bazında birbirlerinden oldukça farklı oranlarda gerçekleşmiştir. Kamu bankaları ve özel bankalar olarak ayırım yapılacaktır olursa Ziraat Bankası 2017 yılında takipteki kredilerinin yüzde 95,28 için özel karşılık ayırırken 2018 yılına gelindiğinde özel karşılıklarının yüzde 24 azaldığı görülmektedir. Bir diğer kamu bankası olan Vakıflar Bankası'nda ise özel karşılıklarında azalma yüzde 14 olarak gerçekleşmiş görülmektedir. Aktif büyüklüğüne göre sektörde üçüncü büyük banka olan Halk Bankası'nda ise özel karşılıklarda azalma sadece yüzde 4 olup, çalışmada incelenen on banka içerisinde en düşük orana sahip banka olmuştur. Ancak Halk Bankası'nın 2019 yılında söz konusu karşılıklarında yüzde 24 azalmaya devam ettiği dikkat çekmektedir. Aynı yıl Ziraat Bankası'nın takipteki kredileri için özel karşılıklarında yüzde 9 azalma gerçekleşirken, Vakıfbank'ın yüzde 38 gibi ciddi bir azalma yaptığı da dikkat çeken bir başka gelişme olmuştur.

Özel bankalar bazında özel karşılıklarda oluşan değişimlere bakıldığında ise incelenen on banka içerisinde en büyük düşüşün yüzde 40 gibi bir oranda Akbank'ta olduğu görülmektedir. Ardından İş Bankası yüzde 32, Garanti Bankası yüzde 26, Denizbank yüzde 22 oranlarında özel karşılıklarının azaldığı görülmektedir. Bunun dışında Yapı Kredi, QNB Finansbank ve TEB'in ortalama yüzde 6 oranında özel karşılık oranlarında azaltmaya gittiği görülmektedir. Aynı bankaların 2019 yılında yine bir önceki yıla yakın oranlarda özel karşılıklarda azaltmaya gittikleri tespit edilmiştir.

Ayrılan karşılıklarda bankaların rakamlarında bu düşüşlerin yaşanmasının nedenlerine gelindiğinde ise; eski yönetmeliğe göre bankalar üçüncü, dördüncü ve beşinci gruptaki karşılıklarına sırasıyla yüzde 20, yüzde 50 ve yüzde 100 oranında statik karşılık ayırırken, yeni yönetmeliğe göre her bir benzer kredi portföyü için ayrı özel hesaplama gerektiren beklenen zararın kredi hesaplayarak buna göre karşılık ayırmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin eski yönetmeliğe göre 2017 yılına kadar 1000 TL beşinci gruptaki kredi için 1000 TL (yüzde 100 oranında) karşılık ayırırken yeni yönetmeliğe göre bu krediyi tamamen tahsil edilemez olarak sınıflandırmayıp kredi özelinde risk bazlı hesaplamalarla karşılık miktarını hesaplamakta ve bu kapsamda daha az karşılık ayırma ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir.

Ancak COVID-19 pandemi süresince yaşanan ve bankacılık sektörünün de oldukça etkilendiği 2020 yılında özel karşılıkların tekrar yukarı yönlü arttığı belirgin bir şekilde görülmektedir. Kamu bankalarından Vakıfbank yüzde 51 oranında artış gösterirken, Ziraat Bankası'nda yüzde 13, Halk Bankası'nda ise yüzde 17 artış yaşanmıştır. Özel bankalardan ise Garanti en fazla özel karşılık ayıran banka olurken Denizbank ise yüzde 31 artışla ikinci sıradadır.

Çalışmada incelenen bir diğer önemli gösterge ise yakın izlemedeki krediler için ayrılan karşılıklardır. Genel olarak grafiklere bakıldığında II. grup sektördeki tüm bankalarda ciddi anlamda bu oranın yükseldiği net biçimde görülmektedir. Yine kamu bankaları ve özel bankalar bazında bakılacaktır olursa Halk Bankası'nın 2018 tarihinde yeni düzenlemeyle beraber yakın izlemedeki karşılık oranlarında yüzde 441 artış yaptığını, Ziraat Bankası'nda bu artışın yüzde 221 ve Vakıfbank'ta yüzde 153 artış olduğu görülmektedir. Özel bankalar içerisinde ise Akbank'ın 2017 yılında yüzde 0,84 olan bu oranı yüzde 10 kattan fazla artarak yüzde 9, 50'a yükseldiği görülmektedir. II. Grup krediler için ayrılan karşılıklarda QNB Finansbank'ın yüzde 719 artış gösterirken aynı dönemde bankanın donuk alacaklar için ayırdığı özel

karşılıklarda yüzde 35 azalma bulunmaktadır. Diğer özel bankalarda ise bu grup için ayrılan karşılık oranı yüzde 200'ün üzerinde artarken, incelenen bankalarda sadece Garanti Bankası'nın yüzde 10 artış yaşadığı görülmektedir.

II. Grup kredilerin 2018 yılından itibaren hızlı bir şekilde artmasının nedenlerine değinilecek olursa; yeni yayınlanan yönetmeliğe göre bankaların kredilerini sınıflandırırken II. Grupta yer alan kredilerin artmasına zemin hazırlayan hükümlerin bulunmasıdır. Eski yönetmeliğe göre I. Grupta yer alırken yakın izlemeye alınan krediler sözleşme şartlarının devam etmesi şartıyla aynı grupta kalabiliyordu. Yeni yönetmeliğe göre ise yapılandırılan kredinin donuk alacak olarak sınıflandırılmaması koşuluyla II. Grupta izleneceği belirtilmiştir. Bu durum ise bankaların 2018 yılından itibaren II. Grupta yer alan kredilerin he de bu grup için ayrılan karşılıkların artmasına neden olmuştur.

Ayrıca bankaların tamamında 2019 yılında bu grupta ayrılan karşılıkların ve özel karşılıkların bir miktar azaldığı görülürken 2020 yılı itibariyle tekrar arttığı görülmektedir. Bunun nedeni ise yukarıda da bahsedildiği gibi COVID 19 pandemi sürecinde BDDK'nın reel ekonomiyi desteklemek amacıyla geçici bir düzenlemeyle ödemesi geciken kredilerin hem yakın izlemeye hem de donuk alacaklar grubuna aktarılması için gereken bekleme sürelerinde süre uzatımına gitmesidir. Bu düzenlemeye göre; bir kredinin canlı kredi grubundan yakın izleme grubuna aktarılması için ödemede gecikme süresi 30 günden 90 güne çıkarılırken, donuk alacak olarak sınıflandırılmasındaki 90 günlük gecikme süresi de 180 güne uzatılmıştır. Aynı zamanda bu düzenleme ile kredi hangi grupta yer almaya devam ediyorsa (geçici süre uzatımına göre yakın izlemede olması gerekirken canlı kredi, ya da donuk alacak olması gerekirken yakın izleme grubunda sınıflandırılması sonucunda) her grubun kendi risk modellerine göre karşılık ayırmaları gerektiği konusu düzenlenmiştir. Böylelikle bankaların grafiklerinde de görüldüğü gibi hem II. Grup kredilerde hem de bu grup için ayrılan karşılıklarda yukarı yönlü seyir izlenmiştir.

Bankaların toplam kredilerine ayırdıkları karşılıklara bakıldığında ise, incelen tüm bankalarda tüm krediler için ayrılan karşılıkların toplam krediler içindeki payında artış olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bankaların gerçekleştirdikleri temel faaliyetlerinin riskten bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. İhtiyatlılık ilkesi gereği risklere ilişkin karşılık ayrılması bankaların finansal durumlarının daha doğru görülebilmesine de olanak sağlamaktadır. Nitekim uzun zamandır bankalar denetim ve gözetim otoritesinin düzenlemeleri çerçevesinde krediler için karşılık ayırma çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Değişen piyasa koşulları ve uluslararası düzenlemelere göre zaman zaman bankacılık sektörünün uymakta olduğu düzenlemelerde değişikliğe gidilmektedir. Kredi karşılıkları konusunda da 2018 yılından itibaren önemli bir değişiklik gündeme gelmiştir. Bu değişikliğin en temel noktası geçmişte risklilik durumlarına göre gruplandırılan her bir risk grubu için tüm bankalar açısından tek bir standart oran uygulaması söz konusu idi. 2018 yılından itibaren ise risk odaklı detaylı inceleme ve hesaplama dayalı daha dinamik yapıya sahip kredi karşılığı hesaplama çalışmalarına başlanılmıştır. Bu çalışmada ilgili hesaplama değişikliğini bankaların finansal bünyelerine nasıl yansıdığı konusu rakamlar dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye’de faaliyet gösteren ve aktif büyüklüğüne göre en büyük on bankanın seçilerek TFRS 9 öncesi ve sonrasının karşılıklarda yaptığı değişimin etkilerinin incelenmiş olup literatürde yapılan benzer çalışmalardan incelenen dönem sayısı itibarıyla ayrılmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, Saygılı, E vd. (2020) 2017 sonu ve 2018 yılı başındaki verilerle Köksal vd. (2020), 2019 yıl sonu verileriyle, Us (2020) 2018 yıl sonu verileriyle aynı konuyu incelemişlerdir. Bu anlamda çalışmanın 2021 yılının üçüncü çeyrek verilerini de analize dahil etmesi, özellikle 2020 yılında BDDK’nın pandemi nedeniyle yeni bir düzenlemeye gitmesinin etkilerini de göstermesinden dolayı literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan analizler sonucunda TFRS 9 öncesi ve sonrasında bankalar tarafından ayrılan kredi karşılıklarına ilişkin elde edilen temel bulgular şöyle özetlenebilir:

- Standart Nitelikli Krediler için ayrılan karşılıklara ilişkin oranda istisnasız tüm bankalarda azalış olmuştur. Bunun nedeni olarak önceki karşılık ayırma uygulamasının bu grupta yer alan kredi bakiyesi ile standart bir oranın çarpılması sonucunda elde edilen rakamın dikkate alınması, TFRS 9 uygulaması ile bu gruptaki kredilerin gerçek risklilik durumlarının daha detaylı şekilde hesaplanarak olası zarar rakamının elde edilmesi ve buna göre karşılık ayrılmasıdır. Bu grupta yer alan kredilerin ödemesinde sorun olmaması, müşterinin finansal yapısından bir sorunun bulunmaması nedeni ile aslında gerçek risk seviyesinin düşük olduğu dikkate alındığında, risk bazlı karşılık ayırma politikası sonucunda ayrılacak karşılığın olması gereken rasyonel seviyeye yaklaştığı düşünülmektedir.

- Yakın İzlemedeki Krediler Grubu için hesaplanan ayrılan karşılık / yakın izlemedeki krediler oranına göre tren tüm bankalarda istisnasız yukarı yönlü hareket etmiştir. Önceki dönemlerde bu gruptaki kredi rakamının standart bir oranla (canlı krediler için uygulanan orana çok yakın ve düşük seviyede- Bknz. Tablo-2) çarpılması sonucunda karşılık ayrılırken, bu defa bu gruptaki kredilerin risk seviyeleri dikkate alınmış, bu da ayrılacak karşılık tutarını artırmıştır. Bir diğer etken ise özellikle pandemi döneminde donuk alacaklara aktarılacak kredilerdeki bekleme sürelerinin uzatılması, böylece aslında donuk alacak niteliğinde olmasına rağmen sadece süre uzatımı nedeniyle yakın izleme grubunda yer alan kredilerin risk seviyelerinin yüksek olması ve karşılık için de risklilik durumunun dikkate alınması nedeniyle hesaplanan karşılık tutarı oldukça yükselmiştir.

- Donuk alacaklar grubundaki karşılık oranı diğer gruplara göre ters yönlü olarak düşüş trendine girmiştir. Bunun nedeni ise yine önce dönemde özellikle geri ödemesinde 1 yılı aşan kredilerin tamamına karşılık ayrılırken, TFRS 9 sonrası kredinin gerçekten yaratabileceği zarar ihtimali ve seviyesinin risk bazlı ve detaylı hesaplamalar sonucunda elde edilmesi ve buna göre karşılık ayrılmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, TFRS 9 uygulaması finansal açıdan daha gerçekçi bilgilere ulaşılabilmesine katkı sağlamaktadır. Nitekim çalışma kapsamında analiz edilen krediler ve risklilik durumuna göre karşılık ayırma uygulamasında bankaların 2018 sonrasında daha sağlıklı hesaplamalarla, daha gerçekçi rakamları elde ederek finansal tablolarına yansıtılmışlar, bu da finansal tablolardan yararlananlara daha doğru bilgilerin sunulmasına olanak sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Avul, E. (2018). TFRS 9 Kapsamında Finansal Araçlara İlişkin Değer Düşüklüğü Karşılıkları ve Bankacılık Sektöründeki Uygulaması, *Kamu Gözetimi Kurumu*. (10.10.2018) https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferans_sunumlari/1139/TBB_Sunum_28_subat.pdf.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, BDDK. (2006). Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. *Ankara: Resmî Gazete (26333 sayılı)*. (01.05.2018) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-9.htm>.

BDDK (2017), Karşılık Yönetmeliği Hakkında Basın Açıklaması.

BDDK (2020), TFRS 9 Uyarınca Beklenen Kredi Zararı Karşılığı Hesaplamasına İlişkin Rehber.

Karaarslan, S., Gülhan,O.(2020). TFRS 9'a Geçişin Türkiye'de Halka Açık Bankaların Finansal Durum Tablolarına Etkileri, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (86):111-124

Köksal, M.O., Hazar, A., Babuşcu Ş. (2020). TFRS 9 Kredi Karşılıkları Düzenlemesinin Bankaların Finansal Tablolarına Etkisinin Analizi. *Balkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Dergisi*, 1 (1),27-54

Magdalena, Febriani Cristina Susianti ve Dwi Martini (2019). The Effect of IFRS 9 Adoption on Loan Loss Provisions. *International Conference on Rural Development and Entrepreneurship 2019: Enhancing Small Business and Rural Development Toward Industrial Revolution 4.0*, 5(1), 705-712.

Özel, E. (2019). *Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Kredilendirme Sürecinde TFRS 9 Uyarınca Beklenen Kredi Zarar Karşılığı Ölçümü ve Örnek Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul

PWC (2015), 'Yeni Finansal Araçlar Standardı' Beklenen kredi zararları nedir? UFRS 9 Yayınları sayı 2.

Saygılı, E., Gören Yargı, S. ve Mengi, P. (2021). "TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Türkiye'de Faaliyette Bulunan Mevduat Bankalarının Beklenen Kredi Zararları Üzerine Etkileri" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 44, Denizli, ss. 371-391.

Us, V. (2020), TFRS 9 Uygulamasının Seçilmiş Bankalar Bazında Kredi Sınıflandırması ve Karşılıkları Üzerindeki Etkisi, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12: 22, 297-314.

